

دانشگاه علامہ طباطبائی
دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی
پایان‌نامه دکتری رشته تکنولوژی آموزشی

**«طراحی الگوی اثربخش عوامل آموزشی مبتنی بر وب به منظور تسهیل سازی عامل یادگیری و یادگیری
در درس قرآن کریم»**

استاد راهنما

دکتر خدیجه علی‌آبادی

اساتید مشاور

دکتر محمدرضا نیلی احمدآبادی و دکتر اسماعیل زارعی زوارکی

اساتید داور

دکتر حسن رشیدی و دکتر فرهاد سراجی

دانشجو

مونا احمدمخبری

خدای را بسی شاکرم که از روی کرم پدر و مادری مهربان و همسری فداکار
نصیبم ساخته تا در سایه درخت پربار وجودشان بیاسایم و از ریشه آنها شاخ و
برگ گیرم و از سایه وجودشان در راه کسب علم و هنر تلاش نمایم. والدینی که
بودنشان تاج افتخاری است بر بوندم و همسری که وجودش آرامشی است
همیشگی، چراکه این سه وجود پس از پروردگار مایه هستی‌ام بوده و آموزگارانی
هستند که انسان بودن را معنا کرده‌اند.

حال این برگ سبزی است تحفه درویش تقدیم به آنان....

تقدیر و تشکر:

از کلیه اساتید ارجمندم در طول این ۱۵ سال که وارد دانشگاه علامه طباطبایی شده‌ام تشکر می‌نمایم. از اساتید ارجمندم دکتر علی‌آبادی و دکتر نیلی احمدآبادی و دکتر زارعی زوارکی و دکتر حسن رشیدی و دکتر فرهاد سراجی برای راهنمایی، مشاوره و داوری این پایان‌نامه و همچنین از اساتید عزیز دکتر امیر تیموری، دکتر نوروزی، دکتر رحمانی، دکتر فردانش، دکتر سرکارآرانی، دکتر دلآور، دکتر مزینی، آقای صادری اسکویی و خانم اویسی که در دوران تحصیل مشوق این‌جانب بوده‌اند، خاضعانه سپاسگزارم.

از دکتر حسن رشیدی و دکتر فرهاد سراجی به دلیل پیشنهادهای مفیدشان که کلید راه آینده علمی این‌جانب شده است، تشکر می‌کنم.

از دوستان گرامی دکتر علی‌اکبر مؤمنی راد، دکتر حسین زنگنه، دکتر حسین رحیمی دوست، دکتر عباس رضوی، دکتر محبوبه خسروی، شراره قره‌باغی، سپیده عابدی و دکتر حمیدرضا مقامی به خاطر همکاری و راهنمایی‌های فراوان و ارزشمندشان در مراحل مختلف پایان‌نامه سپاسگزارم.

از جناب آقای زندی مسئول بخش کتابخانه دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی که دریافتن منابع کمک بسیاری کردند، تشکر می‌کنم.

از کلیه دانش‌آموزان و کارکنان مدارس بانو امین و حکمت و بنت‌الهدی صدر و برهان به‌ویژه خانم‌ها طاوولی، وفا، هادی نژاد، همیشه‌بهار و رحیم‌پور که مرا در این تحقیق یاری کرده‌اند، متشکرم.

و در پایان از همسر عزیزم تشکر می‌کنم که پایان این راه بدون حمایت‌هایش امکان‌پذیر نبود.

چکیده

پژوهش حاضر باهدف طراحی الگوی اثربخش عوامل آموزشی مبتنی بر وب به منظور یادگیری انجام شده است. روش پژوهش حاضر آمیخته بود. این پژوهش سه جامعه آماری دارد: الف) جامعه‌ای که از آن محتوای موردنظر جهت تحلیل محتوای کیفی انتخاب شدند که شامل تمام اسناد منتشرشده در مورد عوامل آموزشی از سال ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۴ در یادگیری الکترونیکی است. ب) جامعه آماری از منظر پژوهش پیمایشی که تمام متخصصان حوزه یادگیری الکترونیکی را در برمی‌گیرد که از آن برای اعتباربخشی درونی به مدل به‌دست‌آمده استفاده شد و ج) جامعه آماری که از آن برای اعتباربخشی بیرونی به مدل به‌دست‌آمده استفاده شد. به همین ترتیب نمونه هم در این پژوهش سه نوع بود. ابتدا جهت تحلیل محتوای کیفی از بین تمام اسناد منتشرشده در پایگاه‌های علمی به روش نمونه‌گیری نظری که روشی متداول در روش پژوهش کیفی است نمونه‌برداری شد پس از جمع‌آوری یافته‌های کیفی و طبقه‌بندی آن‌ها چارچوب الگو تدوین شد. سپس با استفاده از روش گروه متمرکز و با کمک ۱۰ نفر از متخصصان یادگیری الکترونیکی که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده بودند، الگوی عوامل آموزشی مبتنی بر وب طراحی و تکمیل گردید. همچنین برای انتخاب نمونه برای پیمایش پژوهش و برای اعتبارسنجی درونی الگو به روش تصادفی ساده از بین متخصصان این رشته ۲۰ نفر انتخاب گردید و الگو از طریق ارزیابی متخصصان اعتبار یابی شد. بر طبق یافته‌های پژوهش پیمایشی الگوی پیشنهادی عوامل آموزشی مبتنی بر وب از نظر متخصصان اثربخش تشخیص داده شد. برای اعتبارسنجی بیرونی الگو، به روش نمونه در دسترس از بین دانش‌آموزان پایه چهارم دبستان ۱۲۰ نفر انتخاب گردید. برنامه‌ای بر طبق الگوی پیشنهادی تهیه گردید. برنامه‌ای دیگر نیز تهیه شد که فاقد ویژگی‌های بیرونی و درونی موجود در الگوی پیشنهادی بود و همچنین برنامه سومی نیز تهیه شد که در آن عامل آموزشی وجود نداشت. تمامی برنامه‌ها توسط پژوهشگر ساخته شد و مبتنی بر وب بود. برنامه‌های تولیدشده در دو گروه دختر و پسر دانش‌آموزان چهارم دبستان در درس قرآن اجرا شد. در نهایت الگوی عوامل آموزشی مبتنی بر وب باعث افزایش یادگیری شد و از نظر مخاطبان تسهیل‌کننده ارزیابی شد.

کلیدواژه‌ها: طراحی الگو، عامل آموزشی مبتنی بر وب، یادگیری، تسهیل سازی عامل آموزشی. درس

قرآن کریم.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

.....أ	فهرست مطالب
.....د	فهرست جدول‌ها
.....ز	فهرست نمودارها
.....ط	فهرست شکل‌ها
.....۱	فصل ۱- کلیات پژوهش
.....۲	۱-۱ مقدمه و بیان مسئله
.....۵	1-2 اهمیت و ضرورت انجام پژوهش
.....۷	1-3 اهداف پژوهش
.....۷	۴-۱ سؤال‌های پژوهش
.....۸	۵-۱ تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح به صورت نظری و عملیاتی
.....۱۲	فصل ۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش
.....۱۳	۱-۲-۱ مبانی نظری پژوهش
.....۱۳	۱-۲-۱-۱ مقدمه
.....۱۶	۲-۱-۲ عوامل آموزشی
.....۵۷	۳-۱-۲ تسهیل سازی عامل آموزشی
.....۶۰	۴-۱-۲ آموزش قرآن کریم
.....۶۳	۵-۱-۲ یادگیری
.....۶۳	۲-۲ پیشینه پژوهش

۶۳	پژوهش‌های انجام‌شده در ایران.....	۱-۲-۲
۶۴	پژوهش‌های انجام‌شده در سایر کشورها.....	۲-۲-۲
۷۵	نتیجه‌گیری.....	۳-۲
۷۸	خلاصه فصل.....	۴-۲
۷۹	فصل ۳- روش شناسی پژوهش.....	
۸۰	مقدمه.....	۱-۳
۸۰	نوع روش پژوهش.....	۲-۳
۸۱	طرح پژوهش.....	۳-۳
۸۳	روش اجرا.....	۴-۳
۸۳	مرحله کیفی.....	۱-۴-۳
۸۸	ابزار مرحله اعتبار یابی درونی.....	۱-۶-۳
۸۸	ابزار های مرحله اعتبار یابی بیرونی.....	۲-۶-۳
۹۹	فصل ۴- تجزیه و تحلیل داده ها.....	
۱۰۰	مقدمه.....	۱-۴
۱۰۰	یافته‌های حاصل از روش کیفی.....	۲-۴
۱۱۰	یافته‌های حاصل از روش کمی.....	۳-۴
۱۳۴	فصل ۵- بحث و نتیجه گیری.....	
۱۳۵	مقدمه.....	۱-۵
۱۳۶	بحث در مورد یافته‌های حاصل از روش کیفی.....	۲-۵
۱۴۷	بحث در مورد یافته‌های حاصل از روش کمی.....	۳-۵
۱۵۴	جمع‌بندی نهایی.....	۴-۵
۱۵۶	پیشنهادها.....	۵-۵

۱۵۶.....پیشنهادهای کاربردی -۱-۵-۵

۱۵۶.....پیشنهادهای پژوهشی -۲-۵-۵

۱۵۷.....محدودیت -۶-۵

۱۵۸.....فهرست منابع

۱۷۲.....پیوست ها

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۲۹	جدول ۱-۲: مثال‌هایی از عوامل آموزشی
۷۸	جدول ۲-۲: چارچوب کلی الگوی طراحی عوامل آموزشی مبتنی بر وب
۸۵	جدول ۱-۳: طرح آزمایشی پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل
۸۶	جدول ۲-۳: واژگان کلیدی و پایگاه داده‌های مورد جستجو برای تحلیل محتوا
۸۸	جدول ۳-۳: روش‌های گردآوری داده‌ها در مراحل مختلف پژوهش
۸۹	جدول ۴-۳: همبستگی بین نتایج آزمون اول و دوم پرسشنامه
۹۱	جدول ۵-۳: ابزار ای پی آی
۹۴	جدول ۶-۳: طرح شبه آزمایشی
۹۷	جدول ۷-۳: طبقه بندی، تعریف و کدگذاری عوامل آموزشی مبتنی بر وب
۱۰۲	جدول ۱-۴: ویژگی‌های بیرونی تأثیرگذار بر یادگیری در عوامل آموزشی مبتنی بر وب
۱۰۳	جدول ۲-۴: ویژگی‌های بیرونی اثربخش در عوامل آموزشی مبتنی بر وب
۱۰۴	جدول ۳-۴: ویژگی‌های درونی تأثیرگذار بر یادگیری در عوامل آموزشی مبتنی بر وب
۱۰۴	جدول ۴-۴: ویژگی‌های درونی اثربخش در عوامل آموزشی مبتنی بر وب
۱۰۶	جدول ۵-۴: ابعاد الگوی اثر بخش عوامل آموزشی مبتنی بر وب
۱۱۰	جدول ۶-۴: نتایج اعتبارسنجی درونی الگوی عوامل آموزشی بر اساس نظر متخصصان
۱۱۲	جدول ۷-۴: میانگین و انحراف استاندارد نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه‌های آزمایش و کنترل به تفکیک جنسیت
۱۱۳	جدول ۸-۴: بررسی مفروضه همگنی واریانس‌ها
۱۱۵	جدول ۹-۴: بررسی همگنی شیب خط رگرسیون به‌عنوان پیش‌فرض تحلیل کوواریانس

- جدول ۴-۱۰: نتایج شاخصه‌ای توصیفی برای نمره تغییرات گروه‌های آزمایش و کنترل در حالت کلی ۱۱۵
- جدول ۴-۱۱: نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنف ۱۱۶
- جدول ۴-۱۲: بررسی مفروضه همگنی واریانس‌ها ۱۱۶
- جدول ۴-۱۳: نتایج تحلیل واریانس مقایسه‌ی نمره تغییرات گروه‌های آزمایش و کنترل حالت کلی ... ۱۱۷
- جدول ۴-۱۴: نتایج مقایسه دوجه‌دوی بین گروه با آزمون تعقیبی توکی ۱۱۷
- جدول ۴-۱۵: بررسی مفروضه همگنی واریانس‌ها ۱۱۸
- جدول ۴-۱۶: بررسی همگنی شیب خط رگرسیون به‌عنوان پیش‌فرض تحلیل کوواریانس ۱۲۰
- جدول ۴-۱۷: نتایج شاخصه‌ای توصیفی برای نمره تغییرات گروه‌های آزمایش و کنترل پسران ۱۲۰
- جدول ۴-۱۸: نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنف ۱۲۱
- جدول ۴-۱۹: بررسی مفروضه همگنی واریانس‌ها ۱۲۱
- جدول ۴-۲۰: نتایج تحلیل واریانس برای مقایسه‌ی نمره تغییرات در گروه‌های آزمایش و کنترل در گروه پسران ۱۲۲
- جدول ۴-۲۱: نتایج مقایسه دو به دوی بین گروه با آزمون تعقیبی توکی در گروه پسران ۱۲۲
- جدول ۴-۲۲: بررسی مفروضه همگنی واریانس‌ها ۱۲۳
- جدول ۴-۲۳: بررسی همگنی شیب خط رگرسیون به‌عنوان پیش‌فرض تحلیل کوواریانس ۱۲۵
- جدول ۴-۲۴: نتایج شاخصه‌ای توصیفی برای نمره تغییرات در گروه‌های آزمایش و کنترل در گروه دختران ۱۲۵
- جدول ۴-۲۵: نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنف ۱۲۶
- جدول ۴-۲۶: بررسی مفروضه همگنی واریانس‌ها ۱۲۶
- جدول ۴-۲۷: نتایج تحلیل واریانس برای مقایسه‌ی نمره تغییرات در گروه‌های آزمایش و کنترل در گروه دختران ۱۲۷
- جدول ۴-۲۸: نتایج مقایسه دوجه‌دوی بین گروه با آزمون تعقیبی توکی ۱۲۷

- جدول ۴-۲۹: نتایج تحلیل واریانس دو طرفه برای بررسی تعامل جنسیت و کاربندی مدل در گروه‌های آزمایش و کنترل ۱۲۸
- جدول ۴-۳۰: نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنف ۱۲۹
- جدول ۴-۳۱: نتایج آزمون t برای مقایسه نمره تسهیل یادگیری بین گروه آزمایش و کنترل ۱۳۰
- جدول ۴-۳۲: نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنف ۱۳۰
- جدول ۴-۳۳: نتایج آزمون t برای مقایسه نمره تسهیل یادگیری بین گروه آزمایش و کنترل ۱۳۱
- جدول ۴-۳۴: نتایج تحلیل واریانس دوطرفه برای بررسی تعامل جنسیت و کاربندی مدل در گروه‌های آزمایش و کنترل ۱۳۲

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۱۱۴	نمودار ۴-۱: خطی بودن رگرسیون متغیرها.....
۱۱۹	نمودار ۴-۲: خطی بودن رگرسیون متغیرها در گروه پسران.....
۱۲۴	نمودار ۴-۳: خطی بودن رگرسیون متغیرها در گروه دختران.....
۱۳۳	نمودار ۴-۴: نتایج میانگین نمره تسهیل یادگیری اثر متقابل بین گروه‌ها و جنسیت.....

فهرست شکل‌ها

صفحه

عنوان

۲۴	شکل ۱-۲: عامل آموزشی به نام ادل
۲۵	شکل ۲-۲: عامل آموزشی به نام استیو
۲۶	شکل ۳-۲: عامل آموزشی به نام هرمن حشره
۲۶	شکل ۴-۲: عامل آموزشی به نام کاسمو
۲۷	شکل ۵-۲: عامل آموزشی به نام گندالف
۲۸	شکل ۶-۲: تصاویری از عوامل آموزشی
۳۰	شکل ۷-۲: مثال‌هایی از عوامل آموزشی در نقش مهندس از نظر جنسیت، سن و رفتار
۳۵	شکل ۸-۲: سلسله مراتب واقع گرایی بصری
۳۸	شکل ۹-۲: نظریه‌ی شناختی یادگیری چندرسانه‌ای
۳۹	شکل ۱۰-۲: عامل‌های آموزشی متحرک در ترکیب با نظریه‌ی شناختی یادگیری چندرسانه‌ای
۵۴	شکل ۱۱-۲: نمونه‌ای از عوامل مکالمه‌ای
۷۷	شکل ۱۲-۲: خلاصه‌ای از ویژگی‌های بیرونی و درونی عوامل آموزشی در پژوهش‌ها
۸۲	شکل ۱-۳: طرح اکتشافی پژوهش
۹۶	شکل ۲-۳: طرح روندی اجرای آزمایشی الگو
۹۸	شکل ۲-۳: دیاگرام مراحل اجرای پژوهش
۱۰۹	شکل ۱-۴: الگوی عوامل آموزشی مبتنی بر وب
۱۴۹	شکل ۱-۵: الگو عمومی عوامل آموزشی

فصل ۱ -

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه و بیان مسئله

با پیدایش و گسترش فناوری رایانه و اینترنت در طول دهه ۱۹۹۰، وسیله جدید و قدرتمندی در اختیار مدارس قرار گرفت که با آن هم می‌توانند به مقاصد موسسه خود نائل شوند و هم محیط‌های یادگیری - یاددهی پویا و جدیدی ایجاد کنند (نیومن^۱، ۲۰۰۳).

بارزترین ویژگی صفحات وب، داشتن رابط کاربری قدرتمند است. هدف اصلی طراحی رابط کاربر کشف راه‌های مناسب برای درک پیام‌های الکترونیکی از طریق کاربران است (اسکلید^۲، ۱۹۹۹). یکی از راه‌های بسیار مؤثر در برقراری ارتباط میان انسان و رایانه استفاده از عامل آموزشی^۳ است (هولمز^۴، ۲۰۰۷؛ رابرتسون^۵ و دیگران، ۲۰۰۴). عوامل آموزشی، شخصیت‌های روی صفحه هستند که در حین بخش‌های مختلف برنامه آموزش الکترونیکی به فرایند یادگیری کمک می‌کنند. این عوامل می‌توانند به صورت شخصیت‌های کارتونی؛ تصویر ویدئویی که صحبت می‌کند یا آواتار^۶ باشند (کلارک و مایر^۷، ۲۰۰۸، ص ۱۶۸). "عوامل آموزشی متحرک^۸ دارای نیروی بالقوه‌ی زیادی در حمایت از یادگیری هستند چراکه دارای قابلیت شبیه‌سازی یک محیط یادگیری کلاس واقعی هستند" (وو^۹، ۲۰۰۹، ص ۲۰۳). استفاده از عوامل آموزشی در محیط‌های یادگیری منجر به پذیرش بیشتر یادگیرندگان می‌شود چراکه تعاملات

¹ Newman

² Skaalid

³ pedagogical agent

⁴ Holmes

⁵ Robertson

⁶ avatars

⁷ Clark and Mayer

⁸ Animated Pedagogical Agents (APAs)

⁹ Woo

انسانی چهره به چهره را شبیه‌سازی می‌کنند (بنت و کرامر^۱، ۲۰۰۱؛ به نقلِ دوماک و ناگمن^۲، ۲۰۰۵).

در محیط‌های یادگیری الکترونیکی همراه با عامل آموزشی، تعاملی میان یادگیرندگان و عامل آموزشی شکل خواهد گرفت و این تعامل به یادگیری خواهد انجامید (آتکینسون، مایر و مریل^۳، ۲۰۰۵؛ کیم و بیلر^۴، ۲۰۰۷). اما در این میان مهم است به این سؤال پاسخ داده شود که کدام عامل آموزشی و با چه ویژگی‌هایی برای چه گروهی از یادگیرندگان باید مورداستفاده قرار گیرد. در سال‌های اخیر پژوهش‌هایی در مورد ویژگی‌های عوامل آموزشی انجام شده است. بیشتر این پژوهش‌ها تعامل اجتماعی میان یادگیرنده و عامل را موردبررسی قرار داده‌اند (کلوز و هاگ^۵، ۲۰۰۶؛ کیم، بیلر و شن^۶، ۲۰۰۷). پژوهش‌ها بر روی گروه‌های متفاوت از یادگیرندگان نشان داد که عواملی چون سن، جنس و پایه تحصیلی یادگیرندگان بر انتخاب عامل آموزشی تأثیر می‌گذارد (کریج^۷، قلسون^۸ و دریسکول^۹، ۲۰۰۲؛ کیم، ۲۰۰۷؛ مورنو و فلودی^{۱۰}، ۲۰۰۶). بنابراین عوامل آموزشی باید متناسب با گروه‌های هدف انتخاب و تهیه شوند (کیم و وی^{۱۱}، ۲۰۱۱؛ مورنو و فلودی، ۲۰۰۶). با توجه به موارد فوق طراحی یک عامل آموزشی مناسب که بتواند تمرکز و انگیزه یادگیرندگان را بالا ببرد یک نیاز محسوب می‌شود.

¹ Bente and Kramer

² Domagk and Niegemann

³ Atkinson and Mayer and Merrill

⁴ Kim and Baylor

⁵ Gulz and Haake

⁶ Kim and Baylor and shen

⁷ Criage

⁸ Gholson

⁹ Driscoll

¹⁰ Moreno and Flowerday

¹¹ Wei

مهم‌ترین تأثیر عامل آموزشی در بستر آموزش و محیط‌های آموزش مجازی یا الکترونیکی قابلیت بالقوه آن برای درگیر کردن بیشتر یادگیرنده با فعالیت‌های یادگیری است (موندرید و ویرو^۱، ۲۰۰۲). افزایش درگیر شدن یادگیرنده، هم بر پیشرفت تحصیلی و هم یادگیری تأثیر دارد. ممکن است باعث شود یادگیرنده دفعات بیشتری با سیستم تعامل داشته باشد، یا مقدار زمانی که یادگیرنده در محیط یادگیری صرف می‌کند، بیشتر شود که این خود باعث یادگیری، فهم و یادآوری بیشتر خواهد شد (لستر، کال وی، گری گوری، استرلینگ، تونز و زتلمایر^۲، ۲۰۰۱).

طراحی یک عامل آموزشی نیازمند یکپارچه کردن دانش و نظریات بسیاری در زمینه‌ی روانشناسی یادگیری، تدریس، ارتباط انسانی و آموزش است که هر کدام از این موارد مقوله بزرگ و پیچیده‌ای است. عامل آموزشی باید در رابطه با شرایط و محیط‌های یادگیری بسیار متنوع، همچنین یادگیرندگان با ویژگی‌ها و سبک‌های متفاوت و موضوعات گوناگون بررسی شود و ترکیب هر کدام از این موارد نیازمند واکاوی بسیار زیادی است. در ایران نیز پژوهش‌های بسیار کمی در رابطه با عوامل آموزشی صورت گرفته است. از آنجا که هزینه ساخت عوامل آموزشی بسیار بالاست باید از اثربخش‌ترین روش‌ها در طراحی و تولید عوامل آموزشی استفاده کرد. نکته دیگر طراحی خود عامل آموزشی است که می‌تواند به صورت کارتون، پویانمایی، دوبعدی یا سه‌بعدی، ساده یا همراه با جزئیات و ثابت یا متحرک در نظر گرفته شود و هر کدام از این موارد خود با موارد مربوط به روانشناسی یادگیری باید ترکیب شود. تا کنون تعداد زیادی از پژوهش‌ها در مورد عوامل آموزشی در محیط‌های آفلاین بودند و پژوهش‌هایی که در مورد عوامل آموزشی مبتنی بر وب بودند بسیار کم بودند بنابراین در این پژوهش عوامل آموزشی در محیط آنلاین اجرا شدند.

¹ Moundridou&Virvou

² Leater and Callaway and Gre goire and Stelling and Towns and Zettlemyer

بررسی عواملی که بر طراحی عوامل آموزشی اثر می‌گذراند مسئله‌ای است که این پژوهش در پی جواب دادن به آن است. ویژگی‌های عوامل آموزشی را می‌توان در طبقه‌هایی همچون ویژگی‌های بیرونی و درونی جای داد (مورنو، ۲۰۰۵). همچنین می‌توان مدلی مفهومی، روندی یا چارچوبی از این ویژگی‌ها ارائه داد تا راهنمای طراحان و مربیان برای طراحی عوامل آموزشی در محیط‌های آموزشی آنلاین باشد.

مهم‌ترین هدف آموزش و پرورش در نظام جمهوری اسلامی تربیت انسان‌هایی وارسته و مسئولیت‌پذیر است که در طول زندگی با کسب معرفت و عمل به احکام قرآن جهان را به نور علم و ایمان زینت بخشند و در روابط اجتماعی با عزت نفس، نقشی سازنده را ایفا نمایند. امروزه آموزش قرآن اغلب از طریق معلمانی ارائه می‌شود که یا آن‌قدر جوان‌اند که فاقد احاطه کافی به مباحث هستند، یا آن‌چنان سالخورده‌اند که با کوچک‌ترین خطایی از سوی شاگردان آن‌ها را نسبت به شرکت در این کلاس‌ها زده می‌کنند. لزوم گسترده شدن آموزش قرآن در دورترین نقاط کشور و از سویی تعداد بسیار اندک استادان که به قرآن مجید احاطه داشته باشند و از طرف دیگر، روش‌های صحیح و مبتنی بر مبانی روان‌شناختی آموزش را بشناسند، تنها یک‌راه باقی خواهد گذارد استفاده از فناوری‌های رایانه‌ای برای رها شدن از بعد زمان و مکان. با توجه به رشد روش‌های آموزشی مبتنی بر وب و با توجه به این‌که آموزش قرآن حوزه خاصی است و دارای اهمیت زیادی در کشور ما است در این پژوهش الگوی اثربخش عوامل آموزشی مبتنی بر وب ایجاد و تأثیر آن بر یادگیری در درس قرآن کریم مورد بررسی قرار گرفت.

۱-۲- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

آموزش همواره یکی از چالش‌های پیش روی بشر برای دستیابی به زندگی بهتر بوده است. از دیرباز روش‌های مختلفی برای انتقال مفاهیم و فنون بین انسان‌ها ابداع شده است و معارف بشری نسل به نسل به همین طریق به دست ما رسیده است.

در عصر جدید با توجه با انقلاب فناوریانه و ظهور کامپیوتر سرعت دسترسی به اطلاعات بالاتر رفته است و با توجه به پدیده‌هایی مثل دهکده جهانی و فشرده‌گی رقابت‌های تجاری، روش‌های سنتی آموزشی که

نیازمند حضور یادگیرندگان در یک مکان و به صورت همزمان بود دیگر جوابگو نیست و باید در جستجوی روش‌های جدیدتری بود. آخرین دستاورد در این زمینه آموزش الکترونیکی است که می‌تواند در سراسر دنیا و توسط کاربران مختلف به صورت همزمان و غیر همزمان استفاده شود.

همان‌طور که گفته شد یکی از قلمروهای جدید پژوهش‌ها در حوزه یادگیری الکترونیکی، پژوهش درباره‌ی اثرات مفید وجود شخصیت‌های آموزشی بر روی صفحه‌ی نمایش گراست. در محیط‌های یادگیری مجازی موجود برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی، عوامل آموزشی یا به شکل شخصیت‌های کارتونی و یا به شکل عواملی شبیه به انسان^۱ مورد استفاده قرار می‌گیرند (حداد و کلوباس^۲، ۲۰۰۳). تمامی این عوامل بدون هیچ‌گونه مبنای علمی و صرفاً بر مبنای نظرهای شخصی تولیدکنندگان و با صرف منابع انسانی و مالی بسیاری تولید شده‌اند. این مورد در زمینه‌ی طراحی شخصیت‌های بازی‌های کامپیوتری هم دیده می‌شود.

شناسایی عواملی که در طراحی عوامل آموزشی دخیل هستند، می‌تواند به نگرشی روشن‌تر از این عوامل در محیط‌های یادگیری الکترونیکی یاری رساند؛ همچنین رهنمودی روشن برای طراحان و تولیدکنندگان صفحات آموزشی وب فراهم می‌کند تا از میان عوامل آموزشی با ویژگی‌های متفاوت مناسب‌ترین آن را انتخاب کنند. از دیگر بازده‌های پژوهش حاضر آگاه شدن طراحان دوره‌های آموزش الکترونیکی از عواملی آموزشی اثربخش و تأثیر آن بر یادگیری در محیط‌های یادگیری مبتنی بر وب است.

^۱ Human-like agent

^۲ Hadad and Klobas

۳-۱- اهداف پژوهش

هدف کلی این پژوهش طراحی الگویی اثربخش برای عوامل آموزشی مبتنی بر وب به منظور تسهیل سازی عامل یادگیری و یادگیری در درس قرآن کریم است. این هدف خود به هدف‌های جزئی زیر قابل تقسیم است، که رسیدن به آن‌ها باعث رسیدن به هدف کلی پژوهش گردید:

۱. ارائه الگوی مناسب برای طراحی عوامل آموزشی مبتنی بر وب.
۲. مشخص کردن اعتبار درونی الگوی ارائه شده پیشنهادی.
۳. مشخص کردن اعتبار بیرونی الگوی ارائه شده پیشنهادی در درس قرآن کریم.
۴. مشخص کردن نتیجه اجرای الگوی به دست آمده از منظر جنسیت.
۵. تأثیر الگوی ارائه شده پیشنهادی بر میزان تسهیل سازی یادگیری عامل آموزشی.
۶. مشخص کردن نتیجه اجرای الگوی به دست آمده بر میزان تسهیل سازی یادگیری عامل آموزشی از منظر جنسیت.

۴-۱- سؤال‌های پژوهش

سؤال اصلی و اساسی که این پژوهش در پی پاسخگویی به آن می‌باشد، این است که الگوی اثربخش عوامل آموزشی مبتنی بر وب به منظور تسهیل سازی عامل یادگیری و یادگیری در درس قرآن کدام است؟ این سؤال کلی را می‌توان در قالب سؤالات جزئی زیر جواب داد:

۱. الگوی اثربخش عوامل آموزشی مبتنی بر وب کدام است؟
۲. آیا الگوی پیشنهادی از اعتبار درونی لازم برخوردار است؟
۳. آیا الگوی پیشنهادی از اعتبار بیرونی لازم برخوردار است؟
۴. آیا تأثیر اجرای الگوی به دست آمده بر روی دختران و پسران متفاوت است؟
۵. آیا الگوی پیشنهادی بر میزان تسهیل سازی یادگیری عامل آموزشی تأثیر دارد؟
۶. آیا تأثیر اجرای الگوی به دست آمده بر میزان تسهیل سازی یادگیری عامل آموزشی بر روی دختران و پسران متفاوت است؟

۱-۵- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح به صورت نظری و عملیاتی

اصطلاحات انتخاب شده در این پژوهش بر اساس مطالعات مختلف پیشین هستند. بسیاری از این تعاریف دارای تفسیرهای گوناگون اند. بنابراین برای شفافیت موضوع هر کدام معرفی می شوند.

تعاریف مفهومی:

الف) الگو: الگو یک چارچوب مفهومی است که به ما کمک می کند بتوانیم پدیده های دیگر را بهتر درک کنیم و به نظریه پردازان کمک می کند تا دریابند که نظریه آن ها چگونه شکل می گیرد. الگوها شکل های مختلفی دارند که الگوهای فیزیکی، ریاضی، زبان شناسی و گرافیکی از آن جمله اند (بازرگان، ۱۳۸۷، ص ۱۷۸). به عبارت دیگر الگو نماینده و ارائه کننده جنبه ها و منظرهای گوناگون نظریه قلمداد می شود و به درک مطلب و نظریه سازی کمک می کند و در سازمان دهی مقرون به صرفه و تبیین مقادیر کلان داده ها مفید واقع می شوند (ارنشتاین و هاپکینز، ترجمه احقر، ۱۳۸۴). الگو ماهیت و عصاره دانش، اندیشه و دیدگاه متخصص است که به طور واضح و مختصر بیان شده است (بولا، ۱۳۷۵، ص ۲۷).

ب) الگوی اثربخش: با توجه به معیارهای محتوایی و موضوعی و شرایط اعتقادی، الگوها می توانند انعطاف پذیر و مؤثرتر واقع شوند. هر الگویی اگرچه ساختارمند تنظیم شده است، بدان معنا نیست که اثربخش نیز است.

ج) عوامل آموزشی: عوامل آموزشی^۱، شخصیت های روی صفحه هستند که در حین بخش های مختلف برنامه آموزش الکترونیکی به فرایند یادگیری کمک می کنند. این عوامل می توانند به صورت شخصیت های کارتونی، تصویر ویدئویی از یکسر که صحبت می کند یا تصاویر واقعی مجازی^۲ باشند (کلارک^۳ و مایر^۴،

^۱ Animated Pedagogical Agent

^۲ Avatars

^۳ Clark

^۴ Mayer